



سینمای دینی (۲۴)

تولد از درون پوچی عظیم

به نظر می‌رسد امروزه سخن گفتن از ظرفیت‌های دراماتیک و سینمایی مهدویت خیلی دشوار نیست. ده‌ها فیلم آخرالزمانی شاهد این سخن است. **ترمیناتورها** که طی آن ما با تهدیدهایی که برای جان نجات‌دهنده جهان وجود دارد آشنا می‌شویم. صفا آریایی روشن دو جناح به ظاهر حق و باطل را می‌بینیم. شاهد ویرانی جهان طی یک جنگ فراگیر هسته‌ای می‌شویم. در **ماتریکس‌ها** علاوه بر ماجرا و شخصیت با مفاهیم فلسفی موعودگرایی روبه‌رویم. سال‌ها قبل از این موج‌های بزرگ سینمایی هم، با مفهوم حکومت جهانی در فیلم‌های متعددی که تم مشترکشان تهدید زمین توسط نیروهای فضایی است آشنا شده‌ایم؛ فیلم‌های عملی-تخیلی که ماجراهایشان در سفینه‌های پیشرفته و در فضای بیکران اتفاق می‌افتد. در این سفینه‌ها معمولاً از همه نژادهای زرد و سیاه و سفید و از همه ملیت‌های آفریقایی، آسیایی، اروپایی و آمریکایی آدم‌هایی حضور دارند و البته فرمانده معمولاً سفیدپوست آمریکایی است. ایجاد یک مفهوم ملی از ساکنان کره زمین با نمایش تهدید مشترک امکان‌پذیر می‌شود. گاهی حتی افرادی از موجودات کره دیگر تحت سیطره سفیدپوست زمینی خدمت می‌کنند. سریال **پرطرفدار پیش‌تازان فضا** که جزو خاطرات نوجوانی من است، از این نمونه‌هاست؛ اسپایک شخصیتی که موجودی فضایی بود و گوش‌های نوک تیزی داشت و گره‌گشای بخشی از مشکلات بود.

ابتدا به نظر می‌رسید بسیاری از این فیلم‌ها و سریال‌ها صرفاً محصول تخیل بشری است، اما وقتی مفهوم حکومت جهانی صریح‌تر مطرح شد و به ویژه پس از ماجرای یازده سپتامبر رنگ و بوی مذهبی هم گرفت و مصادیق آمریکایی سینمایی خیر و شر به صورت واقعی در خاورمیانه در عراق و افغانستان به نمایش درآمد، معلوم شد که موعودگرایی در دنیای واقعی جدی‌تر و جهانی‌تر از دنیای سینماست. سیر مفهومی این ماجرا از تهدید زمین تا مفاهیم فلسفی و بالاخره مفاهیم مذهبی طی حداکثر چهار و پنج دهه اخیر نیز حکایت از شتاب چشم‌گیر این مفهوم در هنر، اجتماع و پس از آن سیاست دارد. اما این مفاهیم هالیوودی از هنر، اجتماع و سیاست و فلسفه و مذهب با آن چه که در مورد مهدویت شیعی مطرح است، فاصله‌ای نجومی دارد.

در برخی از سرمقاله‌های فیلم‌نگار به برخی از ویژگی‌های مهدویت شیعی و ظرفیت‌های دراماتیک آن برای تولید فیلم‌های جذاب با مخاطبان جهانی اشاره داشته‌ام. در شماره ۲۶ فیلم‌نگار تحت عنوان «کدام تخیل فاصله ۲ تا ۲۷ را طی خواهد کرد؟» به موضوع توسعه و رشد کیفی علوم در آخرالزمان و حکومت جهانی حضرت صاحب‌الامر (عج) پرداخته‌ام و توضیح کوتاهی را در مورد این روایت نوشته‌ام که: در روایات شیعی از قول پیشوایان معصوم (ع) ما آمده است که علم ۲۷ حرف است. آن چه پیامبران آوردند و برای مردم آشکار کردند تنها دو حرف بوده است و مردم تا امروز جز آن دو حرف را نشناخته‌اند. هنگامی که قائم ما قیام کند، ۲۵ حرف دیگر را آشکار می‌کند و آنها را در میان مردم بسط می‌دهد و آن دو حرف گذشته را هم به آن می‌افزاید و تا ۲۷ حرف (دانش را در میان مردم) می‌پراکند.

بعدها در روایات دیگری مشاهده کردم که فرموده‌اند حضرت امام زمان (عج) بر مرکب‌هایی سوار می‌شوند که نور و آتش در آنها تعبیه شده است و به ساکنان آسمان‌ها سرکشی می‌نمایند. به عبارت دیگر نه تنها تکنولوژی‌ها پیشرفت‌های حیرت‌انگیز دارند، بلکه کراتی از آسمان‌ها محل سکونت بشر شده‌اند. ژانر علمی-تخیلی با نگاه شیعی علاوه بر جذابیت واجد مفاهیم عمیق‌تری نیز هست. در شماره ۴۹ نیز با عنوان «جهانی‌ترین روایت شیعی» به جذابیت‌های دراماتیک ماجراهای مربوط به حضرت حجت پرداخته‌ام. ماجرای شگفت‌انگیز بانوی بزرگوار حضرت نرجس خاتون که از شاهزادگان امپراتوری روم است و طی یک سفر پر از ماجراهای دیدنی و البته واجد مفاهیم زیبایی دینی سر از خانه حضرت امام حسن

عسگری (ع) درمی‌آورند و همان کسی هستند که ریشه در حواریون حضرت مسیح (ع) دارند و فرزندی را که بناست نجات‌بخش نهایی بشریت باشد به دنیا می‌آورند. این ماجرا وقتی به عقاید شیعی مثل ظهور حضرت عیسی مسیح (ع) در زمان حضرت حجت (عج) و اقتدا کردن حضرت مسیح (ع) به امام زمان (عج) پیوند می‌خورد، چه مفاهیمی را وارد دنیای سینما می‌کند؟ مسیح (ع) مهربان با تبعیت از امام زمان (عج) نجات‌بخش، کدام سرنوشت زیبا را برای بشریت رقم خواهند زد؟ تصاویر این سرنوشت زیبا برای اکثریت مردم مظلوم و تحت ستم و تشنه عدالت و زیبایی جز رحمت و رفاه و عدالت و گشوده شدن درهای آسمان چیز دیگری نیست. و فقط کسانی که ظلم‌ها و ستم‌هایشان از قساوت قلب‌های سیاهشان ریشه گرفته است، با مجازاتی سهمگین و قاطع روبه‌رو خواهند شد.

در شماره ۷۹-۷۸ نیز تحت عنوان «صورت بندی» طی اشاره کوتاهی به نسبت مهدویت و هنر، نیاز سینمای اجتماعی را برای پیدا کردن ذهنیت و زاویه دید عمیق‌تر به موضوع مهدویت توضیح دادم.

اما هنوز برای فهم ظرفیت‌های مهدویت برای سینما اشارم‌های دیگری لازم است. اگر این ظرفیت‌ها را در سه حوزه ماجرا، شخصیت و مفاهیم پی‌گیری کنیم، با دریایی از موضوعات جذاب روبه‌رو خواهیم بود. ماجراهای پنهان کاری ائمه معصومین (ع) در مورد مولود نجات‌بخش و پنهان شدن‌های موقتی ایشان برای عادت دادن شیعیان به غیبت از آن جمله‌اند. به عنوان مثال اغلب مردم و قاطبه علما و همه حاکمان دوره عباسی از روایات مربوط به مهدی (عج) آگاه بودند و حتی خلفای عباسی عموماً نام مهدی و یا اسامی مشابه آن را برای خود برمی‌گزیدند. امام هادی (ع) و امام عسگری (ع) را در پادگان نظامی محبوس کردند تا از تولد منجی آگاه شده و او را نابود کنند. وقتی شایعه تولد حضرت در همه جا پیچید، به خانه هجوم آوردند، ولی کودکی را در آنجا نیافتند. کنیز حضرت امام حسن عسگری (ع) وانمود می‌کند که باردار است. او را دستگیر کرده و به زندان می‌برند و مدت‌های مدیدی در زندان نگه می‌دارند. و همین خریدن زمان به این شکل و اشکال دیگر یکی از موجبات حفاظت از حضرت می‌شود. همان طوری که می‌دانید، موضوع در خطر بودن جان موعود و فداکاری‌های اطرافیان برای حفاظت از او در بسیاری از فیلم‌ها به صورت کلیشه درآمده است. نحوه تولد حضرت حجت (عج)، دوران غیبت صغرا و ارتباط ایشان با مردم از طریق نواب خاص همه و همه ماجراهای جذاب و دل‌انگیزی برای سینما و ادبیات داستانی ماست.

از سوی دیگر یکی از شرایط ظهور منجی علاوه بر آمادگی عمومی مردم زمین، تولد، رشد و تربیت ۳۱۳ نفر است. شخصیت‌های درخشان که ویژگی‌های معرفتی، عاطفی و عملی آنها شگفت‌انگیز است. حتی برخی از ایشان از دنیا رفته‌اند، ولی در روز موعود از گورهای خویش برمی‌خیزند و در مکه در کنار حضرت قرار می‌گیرند. یکی از ایشان جناب سلمان فارسی است. تصور کنید از میان میلیاردها انسان که آمده‌اند و رفته‌اند و خواهند آمد، جهان منتظر ۳۱۳ نفر است. اینان چگونه شخصیت‌هایی هستند؟ در توصیف آنها آمده است که وقتی در مکه حاضر می‌شوند، مردم با چهره‌هایی درخشان و با صلابت که نگاه‌هایی عمیق دارند روبه‌رو می‌شوند که تا آن زمان هیچ کدامشان را تجربه نکرده‌اند. هر کدام از این شخصیت‌ها ماندگارترین چهره‌ها در قلب و ذهنیت بشر خواهند بود. توانایی‌های روحی و جسمی فوق‌العاده‌ای دارند. طی الارض یکی از آنهاست. آنها بر زمین راه نمی‌روند؛ زمین زیر پایشان به حرکت درمی‌آید و... این چه آرمانی است که جز با چنین شخصیت‌هایی تحقق نمی‌یابد؟

اما هنوز درباره مفاهیم مهدوی سخنان بسیاری باقی است. فقط به عنوان آخرین اشاره عرض می‌کنم آمادگی عمومی مردم علاوه بر این که ریشه در ظلم مملو و فراگیر دارد، به یاسی عمومی هم مربوط است که از همه اندیشه‌های بشری پیدا می‌کنند. سوسیالیسم، لیبرالیسم و... و حکومت‌های ناشی از اندیشه‌های بشری همه به بن‌بست می‌رسند و بشریت را در میان انبوهی از رنج و تباهی رها می‌کنند. آنها حتی در تحقق آرمان‌های عدالت و رفاه و آزادی و امنیت که به مراتب پایین‌تر از اهداف حکومت مهدوی است، شکست‌های تلخی را تجربه خواهند کرد. بنابراین نشان دادن بن‌بست‌های معارف بشری و سیر تاریخی آن که مجال پرداختن به آنها به این سادگی ممکن نیست، می‌تواند مضامین عمیق و زیبای آرمان‌های مهدوی را در سینمای جهان نمایش دهد. از درون پوچی عظیم اندیشه و تجربه بشری نور حقیقت برتر و نهایی مهدوی ظهور خواهد کرد. انشاءالله.

سردبیر